

DE TIJD WAS HEM MERKWAARDIG VAN DIENST GEWEEST

Een biografie van Albert Verwey

Madelon de Keizer is in de biografie *Als een meeuw op de golven. Albert Verwey en zijn tijd* niet de eerste die zich een weg baant door de grote hoeveelheid correspondentie, persoonlijke notities en publicaties van dichter, criticus, vertaler en hoogleraar Albert Verwey (1865-1937). Er is, zeker de laatste decennia, veel over hem geschreven; het moet niet eenvoudig geweest zijn om daar nog iets nieuws aan toe te voegen.

Verwey was een centrale figuur in het culturele leven van zijn tijd. Daarnaast was hij mentor van jonge kunstenaars en vader van een groot gezin. Maurits Uyldert schreef midden vorige eeuw een driedelige biografie over hem. Daarvoor konden, zo kort na het overlijden van de dichter, veel documenten nog niet gebruikt worden. De Keizer is ongetwijfeld de biograaf van de “uitvoeriger en vollediger-gedocumenteerde levensbeschrijving” die Uyldert toen al voor ogen had. “Alles wat Verwey schreef laat zich (...) autobiografisch lezen”, stelt zij in de inleiding en vanuit die gedachte ontstond haar werk. Het werd geen doorlopende levensbeschrijving, maar zij koos ervoor Verwey in beeld te brengen aan de hand van belangrijke personen uit zijn leven: de schilder Jan Veth, de dichter Willem Kloos, zijn vrouw Kitty van Vloten, mederedacteur Lodewijk van Deyssel, de Duitse dichter Stefan George, dichter-hoogleraar P.N. van Eyck en zijn eerste biograaf, Maurits Uyldert.

Een dergelijke aanpak vereist flexibiliteit van de lezer. De thematische opzet leidt tot overlappingsen in de tekst; bovendien is niet altijd meteen duidelijk in welke fase van Verweys leven bepaalde gebeurtenissen zich afspelen. Met het accent op zeven kernfiguren komen andere personen uit Verweys leven soms te weinig in beeld. Maar wie dat allemaal voor lief neemt, kan genieten van zeven fraaie portretten die De Keizer gedetailleerd en zorgvuldig neerzet.

Verwey was nog geen zeventien toen hij als dichter en literatuurcriticus debuteerde. Hij werd, met Willem Kloos, een van de belangrijkste figuren van de Beweging van Tachtig. Zij zetten zich fel af

Met zijn studies over belangrijke Nederlanders gaf Verwey gestalte aan de Nederlandse identiteit en haar plaats in de Europese cultuur

tegen de literatuur van hun tijd, die zij te braaf en te moralistisch vonden; hun tijdschrift *De Nieuwe Gids* richtte zich op “kunst omwille van de kunst”. In de tijd dat Verwey zich verloofde met Kitty van Vloten kwam er een einde aan de samenwerking met Kloos. Over de oorzaak van die breuk is veel gespeculeerd. Zeker is dat Verwey niet het bohemienleven van Kloos en de zijnen wilde leiden; daarnaast keerde hij zich steeds meer af van hun individualisme, dat volgens hem onherroepelijk tot nihilisme moest leiden. De kunstenaar moest op zoek naar het Goede, het Ware en het Schone; de intellectueel diende niet alleen kritiek op zijn eigen tijd te leveren, maar moest ook een leider zijn. In het tijdschrift *De Beweging* (1905-1919) liet Verwey jonge dichters debuten en stelde hij actuele onderwerpen aan de orde. Hij beschouwde de dichter als een visionair die het rijk van de geest met het aardse moest verbinden, want: “’t Minste lied dat ge in ’t verborgene neuriet / Is veel meer dan ’t machtwoord van uw leiders.” Menno ter Braak beschouwde Verweys poëzie als “een verdediging van waarden die ver over het beschermd domein der poëzie heen reiken”. Met zijn studies over belangrijke Nederlanders als Spinoza, Rembrandt, Vondel en Potgieter gaf Verwey gestalte aan de Nederlandse identiteit en haar plaats in de Europese cultuur. De Keizer beschrijft dit alles uitvoerig en maakt duidelijk dat Verwey een belangrijk letterkundige was, maar het beeld van zijn persoon blijft toch vaag. Als schrijver van dichtbundels, kritieken, verzamelwerken en bloemlezingen werd hij vaak als een wat arrogante, in zich zelf gekeerde

man beschouwd. Maar hij was ook een geëngageerde intellectueel die zich principieel opstelde tijdens de Eerste Wereldoorlog en in de jaren dertig tegen de opkomst van het nationaalsocialisme.

De waardering voor Verwey nam in de jaren twintig af – in vergelijking met vernieuwers als Elschot, Nescio en Van Ostaijen vond men zijn werk gezapig en cerebraal – maar eind jaren dertig kreeg hij erkenning als “nationaal figuur en een schepper van waarden: een Dichter des Vaderlands”, zoals op de omslag van het boek staat.

Aan het eind van zijn leven constateerde Verwey dat de tijd hem merkwaardig van dienst geweest was: “als een meeuw op de golven” was hij erdoor gevoed en gedragen.

Van de beschrijvingen die Madelon de Keizer maakte, spraken die van Jan Veth, Willem Kloos en Kitty van Vloten mij het meest aan. In het gedeelte over de verhouding tussen Verwey en Veth staat de geschiedenis van het portret dat Veth in 1885 van Verwey schilderde centraal. De Keizer beschrijft hoe het tot stand kwam en op welke manieren het gewaardeerd werd. Zij maakt duidelijk dat het niet alleen als kunstwerk, maar ook als tijdsdocument belangrijk is.

De hechte vriendschap en de vete tussen Kloos en Verwey krijgen vervolgens aandacht. Ook De Keizer probeert de vraag te beantwoorden wat er nu allemaal precies tussen Verwey en Kloos speelde, maar zij komt niet tot een wezenlijk nieuwe theorie. Wel signaleert zij dat het conflict jaren later nog steeds bepalend was voor de waardering van de rol van Verwey in de Beweging van Tachtig.

In het hoofdstuk over Verwey en Kitty maken we kennis met het huiselijke leven van de schrijver. De Keizer vertelt uitgebreid over Verweys gezin, de familie en de gasten die in huis kwamen. Zij geeft een boeiend portret van de kordate, bedrijvige Kitty, die voor haar zwaarmoedige echtgenoot en hun zeven kinderen het huishouden succesvol draaiend wist te houden. De hechte band tussen de echtelieden is opmerkelijk, evenals de ruimte die zij elkaar lieten. De auteur doseert haar informatie zo dat je soms de sfeer in huize Verwey kunt opsnuiven.

De volgende portretten vragen meer doorzettingsvermogen van de lezer. We zien hoe de moeilijke verhouding met Van Deyssel langzaam doodbloedde, ondanks Verweys verwoede pogingen samen een tijdschrift te redigeren.

Over zijn verhouding met de Duitse dichter Stefan George heeft Verwey zelf geschreven en ook

De auteur doseert haar informatie zo dat je soms de sfeer in huize Verwey kunt opsnuiven

Uyldert ging er in zijn biografie al uitgebreid op in. Het betrof een volstrekt unieke relatie: beiden waren belangrijke dichters, beiden hadden altijd leiding gegeven aan jonge dichters en beiden waren typische vertegenwoordigers van hun eigen “volkskarakter”, zoals P.N. van Eyck het omschreef. Verwey vond het contact met George belangrijk voor het internationale karakter van zijn tijdschriften, maar ook vanwege hun persoonlijke vriendschap: hij bewonderde Georges poëzie en zijn vertalingen. De Keizer beschrijft uitvoerig het eind van de vriendschap bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

Voor Van Eyck was Verwey een – niet altijd gemakkelijke – mentor. Er ontstond wel iets als vriendschap tussen hen, maar De Keizer wijst ook op de grote ambivalentie die Van Eyck ten opzichte van Verwey moet hebben gevoeld. Hij bewonderde Verwey en had behoefte aan verwantschap met hem, maar daarnaast was er steeds het gevoel dat Verwey hem de erkenning onthield waar hij recht op meende te hebben. Van Eyck volgde zijn mentor op als hoogleraar in Leiden.

De veel jongere dichter Uyldert had eveneens grote bewondering voor Verwey. Hij bestudeerde zijn werk, schreef er recensies over en was behalve huisvriend van het gezin ook geruime tijd een soort secretaris van hem. Zo kort na Verweys overlijden was hij ongetwijfeld diens meest geschikte biograaf.

Nu is er dus het werk van De Keizer. *Als een meeuw op de golven* draagt door opzet en uitvoerigheid op geheel eigen wijze bij aan de kennis over Albert Verwey. Met zorg heeft zij foto's en teksten van Verwey bij haar onderzoek gezocht; haar proza is prettig leesbaar. De lezer die de nadelen van de opzet van het boek voor lief neemt, krijgt een schat aan informatie over Albert Verwey in de cultuur van zijn tijd.

ANNETTE VAN DIJK

MADOLON DE KEIZER, *Als een meeuw op de golven. Albert Verwey en zijn tijd*, Prometheus, Amsterdam, 2017, 704 p.

Jan Veth, *Portret van Albert Verwey*, olieverf op doek, 1885, 112 cm × 80 cm,
Rijksmuseum Amsterdam (bruikleen van het Stedelijk Museum Amsterdam)